

PROFIL VOLONTERSKOG SEKTORA U POSTKOMUNISTIČKIM ZEMLJAMA - KOMPARATIVNO ISTRAŽIVANJE

Ljubljana, 21—24. rujna 1994. godine

Od 21. do 24. rujna 1994. u Ljubljani održan je workshop pod naslovom "Profil volonterskog sektora u postkomunističkim zemljama - komparativno istraživanje". Skup je organiziran u suradnji ljubljanskog Fakulteta za društvene vede i Centra on Philantropy - Indiana University USA. Ovo je zapravo dio opsežnog projekta spomenutog Centra filantropije, istočnoeuropska inicijativa, kojeg vodi Miroslav Ružica. Cilj je ovog projekta da se u okviru aktualnih procesa transformacije u postkomunističkim zemljama prepozna značaj i uloga volonterskog neprofitnog sektora, da se u tom smislu pomognu empirijska istraživanja, obrazovanje i obučavanje profesionalaca zaposlenih u ovom sektoru. Drži se da je razvoj volonterskog - neprofitnog sektora u ovim zemljama presudan za razvoj civilnog društva, kao i njihove integracije u globalno svjetsko društvo.

Na skupu su sudjelovali predstavnici iz Bugarske, Rumunjske, Mađarske, Češke, Slovačke, Poljske, Slovenije i Hrvatske. Pored njih važno je bilo prisustvo i nekolicine uglednih stručnjaka iz zapadnih zemalja.

Ana Mihailova govorila je o profilu volonterskog sektora u Bugarskoj. Za razumijevanje ovog sektora u Bugarskoj važna je povijesna tradicija i etnopsihološka određenja nacije. Ovaj sektor bio je razvijen u doba turske okupacije. Prve fondacije i zaklade osnivaju se početkom ovog stoljeća po europskim standardima. Prvi zakon o fondacijama donesen je 1932. god. Neke fondacije preživjele su razdoblje poslije drugog svjetskog rata, a već početkom 80-tih godina javljaju se inicijative za osnivanje novih fondacija. Neprofitni sektor u Bugarskoj posebno je procvjetao 1991. i 1992. godine kada je osnovano oko 600 različitih organizacija. Ove organizacije ponajviše se bave kulturom, organizacijom slobodnog vremena, obrazovanjem i znanošću, socijalnom politikom, zaštitom okoliša, itd. Ove organizacije po statusu su pretežno privatne, 69% državne, državno-privatne i međunarodne.

Anketa provedena u Bugarskoj 1991. godine dala je rezultate prema kojima je očito da građani ne poznaju značaj organizacije u neprofitnom sektoru.

Glavna prepreka razvoju ovog sektora su financijski problemi i nedostatak adekvatnih zakona.

Jurina Šiklova govorila je o socijalnoj cijeni transformacija u Srednjoj Europi i ulozi nevladinih organizacija u Češkoj. Ovaj referat dio je šireg projekta kojeg financira Fordova fondacija.

Češka je u 19. i prvoj polovici 20. stoljeća imala razvijen neprofitni sektor. Postojale su brojne fondacije i zaklade koje su imale zapažene aktivnosti. Pod komunističkom dominacijom ove su organizacije bile zabranjene. Poslije 1989. jedan je broj organizacija obnovljen i osnovane su mnoge nove. Npr. značajno je za razvoj ovog sektora da je poznata fondacija "Charter 77" prenijela dio svojih aktivnosti iz Stockholma u Čehoslovačku. Tijekom 1993. i 1994. neprofitne organizacije se udružuju i nastoje profilirati svoj zadatak i interese. U 1989. bilo je osnovano 2.073 neprofitnih organizacija, 1993. godine 23.434, a u prvom tromjesečju 1994. godine 24.085 organizacija.

Gojko Bežovan prezentirao je rezultate empirijskog istraživanja o razvoju neprofitnog sektora u Hrvatskoj. Istraživanje je financirao Centar on Philantropuy - Indiana University. U referatu su dati opći ekonomski, politički i socijalni okviri za razvoj ovog sektora u Hrvatskoj. Posebno su istaknuti problemi zakonodavstva i porezne politike. Prema statističkim podacima, do kraja svibnja 1994. u Hrvatskoj je osnovano oko 25.000 udruženja građana i društvenih organizacija. Prema ovom podatku, koji nije potpun jer se pored ovih organizacija u ovaj sektor mogu uključiti i neke druge, Hrvatska ima relativno najveći broj ovakvih organizacija među postkomunističkim zemljama.

Prezentirani su i rezultati empirijskog istraživanja koje je obuhvatilo neprofitne orga-

nizacije koje se u Hrvatskoj, po dozvoli nadležnog ministarstva, bave prikupljanjem i raspodjelom humanitarne pomoći. Zaključak ovog istraživanja je da vlasti u Hrvatskoj nisu prepoznale značaj ovog sektora za društveni razvoj i prebrođivanje postojeće socijalne krize uvjetovane ratom.

O neprofitnom sektoru u Mađarskoj govorili su Istvan Sebesteny i Gabor Hegyesi. Neprofitni sektor u Mađarskoj ima dugu tradiciju. Oživljavanje ovog sektora povezano je s donošenjem Zakona o udruženju 1989. god. Promjena zakona 1990. omogućava osnivanje fondacija privatnim i pravnim osobama. Značajna iskustva i inovacije u Mađarskoj postoje kada je u pitanju porezna politika prema neprofitnom sektoru. Do 1993. u Mađarskoj je registrirano oko 36.000 fondacija i dobrovoljnih udruga. Značajno je da su 1992. god. ove organizacije raspolagale s 3,21% BNP.

Razvojem ovog sektora definitivno je ukinut monopol države u kulturi, socijalnim službama, razvoju zajednice, zaštiti okoliša, obrazovanju i drugim područjima. Neprofitni sektor u Mađarskoj ima sve veći politički značaj i utjecaj. Ovaj sektor zaokuplja pažnju mnogih inozemnih donatora i istraživača.

Krzysztof Frysztacki podnio je referat o krizi i razvoju s naglaskom na razvoj neprofitnog sektora u Poljskoj. Razvoj sektora Frysztacki dijeli u tri razdoblja. Prvo je razdoblje s kraja prošlog i početka ovog stoljeća kada se ovaj sektor razvijao nasuprot stranoj dominaciji. Drugo razdoblje između ratova obilježeno je razvojem socijalne svijesti i inicijative koje su bile zaokupljene rješavanjem brojnih problema. Treće razdoblje u doba komunizma povezano je uz aktivnost crkve i niza ilegalnih inicijativa.

Nove okolnosti za razvoj sektora javljaju se krajem 80-tih. Društvo je suočeno s krizom i brojnim problemima: nezaposlenost, stambena kriza, problem održavanja dostignutog stupnja zdravstvenih usluga itd. Osnovane su brojne organizacije na različitim razinama i u različitim sektorima. Osnovne njihove slabosti odnose se na neadekvatno zakonodavstvo, nisku razinu profesionalizma, nedostatak novca i diskreciono pravo vlasti da davanjem novca protektiraju neke organizacije.

Mihaela Lambru iznijela je probleme u razvoju neprofitnog sektora u Rumunjskoj koji su se pokazali kao relevantni u jednom empirijskom istraživanju. Broj neprofitnih organizaci-

ja ponajviše raste u većim gradovima. U njih je uključeno oko 3,6 mil. ljudi u 5.126 organizacija. Najveći broj organizacija djeluje u obrazovanju, znanosti i tehnologiji, okupljanju različitih dobnih skupina, skupina za samopomoć, udruženja za ljudska prava. Ove organizacije najviše su povezane sa sličnim organizacijama u Francuskoj, V. Britaniji, Nizozemskoj, Njemačkoj, USA itd.

Okolnosti za razvoj neprofitnog sektora u Rumunjskoj veoma su dvojbene. Nedostatak novca ne treba posebno istraživati. Druge važne činjenice su kompletna destrukcija mreže javnih usluga. Država je pristala da prihvati sve obveze na sebe, ali za rješavanje lokalnih problema teško je pridobiti aktivno sudionništvo građana.

Razvoj neprofitnog sektora u Slovačkoj predstavljen je u referatima Eve i Ladislava Machačeka. Razvoj neprofitnog sektora povezan je s procesom tranzicije i inicijativama koje za cilj imaju popuniti ranija područja u kojima je dominirala država. Neprofitne organizacije uglavnom su fondacije i udruženja građana. Područja djelovanja ovih organizacija pretežno su humanitarne i socijalne službe, školstvo, kultura, zaštita okoliša, ljudska prava, zaštita manjina, itd.

Problemi u razvoju sektora identificirani su već početkom 90-tih. Uz pomoć inozemnih stručnjaka organizirano je više rasprava i konferencija kojima je bio cilj da prebrode ove probleme i da pripreme strategiju razvoja sektora. Značajno je da je većina aktivnosti u sektoru financirana iz inozemstva. Ozbiljan problem za razvoj sektora je još uvijek nejasno zakonodavstvo i problemi u njegovoj primjeni.

Razvoj i probleme neprofitnog sektora u Sloveniji predstavili su Zinka Kolarič i Ivan Svetlik. Kolaričeva je priredila klasifikaciju neprofitnih organizacija u Sloveniji, kojih je od rata osnovano oko 12.000. Prema području djelovanja dominiraju organizacije iz sporta i rekreacije, socijalne skrbi, zdravstva, kulture i umjetnosti, vatrogasna društva, profesionalna udruženja i organizacije za zaštitu okoliša. U Sloveniji je osnovano i oko 10 fondacija. Ove organizacije su privatne, u njima sudjeluje značajan broj volontera, one služe interesima društva ili interesima članova organizacije. Zanimljiva su razmišljanja Kolaričeve o ulozi ovog sektora u mogućoj transformaciji socijalne politike u Sloveniji. U tom smislu u Sloveni-

ji su na djelu pilot projekti i promocije "Welfare mix-a".

Ivan Svetlik govorio je o historijskim korjenima ovog sektora u Sloveniji, a posebno je istakao značaj kulture.

I drugi sudionici skupa dali su značajne doprinose. Naročito treba istaći diskusije Ilchmana, Paytona, Steinberga, Burlingama, Perria, Holzmana, M. Ružice i drugih.

Može se reći da je ovaj skup ukazao na značaj neprofitnog sektora za zemlje u tranziciji. Ambicije ovog sektora su raznolike. Međutim, on uglavnom želi popuniti onu prazninu koja je nastala povlačenjem države iz većeg dijela javnog sektora.

Zajednički problemi sektora u svim zemljama su zakonodavstvo, fiskalna politika, financije, politička okolina u kojoj se sektor razvija. Pred istraživačima u ovom području očigledno su ozbiljne zadaće.

Postoje dobri izgledi da se prilozi sa ovog workshopa izdaju kao zasebna knjiga.

Korisno je napomenuti da je ovom zgodom raspravljena i ideja o pokretanju postdiplomskog studija, kao zajedničkog programa Indiana University i Fakulteta za društvene vede iz Ljubljane, iz područja neprofitnog sektora. Ovaj studij mogli bi pohađati studenti iz drugih zemalja Srednje i Istočne Europe uz materijalnu potporu sa Zapada.

Gojko Bežovan